

vernuclear districts of Kharkiv]. *Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni V. N. Karazina*. 1104(10), 117–125. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhNU_2014_1104_10_18

3. Sarapina, E. (2013). Vernakuljarnij Kijv: misto mogo ujavnogo [Vernacular Kyiv: the city of my imaginary]. *Misto j novolennja. Urbanistichni studii*. Kyiv, FOP Moskalenko O. M., 51–62.

4. Asadpour, Ali. (2018). Vernacular Landscape; The Transition of the Past Concepts to the Contemporary Context. *The IFLA Middle East Conference (MELAC 2018): Landscape in Transition*, At 07–08 May 2018, Tehran, IRAN. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/325114659_Vernacular_Landscape_The_Transition_of_the_Past_Concepts_to_the_Contemporary_Context.

5. Bjornard, Kristian. (2009). *Spectacular Vernacular Principles (and their application today)*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/299576039_Spectacular_Vernacular_Principles_and_their_application_today.

6. Kruse, Jerome; Shortell, Timothy. (2011). On the Spatial Semiotics of Vernacular Landscapes in Global Cities. *Visual Communication*, 10(3), 367–400.

7. Palmer, Joni M. (2015). Rural Public Arts: Vernacular Materials, Landscape, and Time. *Senses and Society*, 2, 237–255. Retrieved from https://www.academia.edu/17376882/Rural_Public_Arts_Vernacular_Materials_Landscape_and_Time

8. Zielińska, Ewa & Cieślak, Jan. (2016). Approaching vernacular design in a post-socialist city. *Drafts from sociology of design. Introduction to discussion*. Krakow, AFM Publishing House, 117–136. Retrieved from https://repozytorium.ka.edu.pl/bitstream/handle/11315/9131/Drafts_From_Sociology_of_Design_Rojek-Adamek_Gawron_2016.pdf?sequence=8&isAllowed=y

Received Editorial Board 20.04.20

Є. О. Буцикіна, канд. філос. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна

ВЕРНАКУЛЯРНИЙ ДИЗАЙН ЯК ВІЗУАЛЬНА ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ

Стаття присвячена дослідженню особливого статусу вернакулярного дизайну в візуальному стилі сучасного українського міста, де корінні жителі сусідять з тими, хто недавно приїхав у місто з периферії. Вернакулярні райони в українських містах визначені як комплексні, екліктичні і низові. Вернакулярний дизайн досліджений у складному культурному середовищі, де співіснують різні традиції і культурні особливості. Дано визначення термінам "вернакулярне життя", "вернакулярний ландшафт". Вернакулярний ландшафт проінтерпретований у контексті повсякденної людської діяльності, що внесена в суспільний міський простір. Основні характеристики (аматорський, брутальний, той, що прагне бути видимим і при цьому непомітний, економний, тактичний, ірраціональний, анахронічний) і головні принципи (стриманість, ощадливість, витривалість, типовість) вернакулярного дизайну досліджені в інтерпретаційному контексті міської культури та створеної в ній колективної ідентичності.

Ключові слова: міський простір, вернакулярний дизайн, вернакулярний ландшафт, територіальна ідентифікація, вернакулярний район.

Е. А. Буцыкина, канд. филос. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

ВЕРНАКУЛЯРНЫЙ ДИЗАЙН КАК ВИЗУАЛЬНАЯ ПРАКТИКА ОРГАНИЗАЦИИ ГОРОДСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Статья посвящена исследованию особого статуса вернакулярного дизайна в визуальном стиле современного украинского города, где коренные жители соседствуют с теми, кто недавно приехал в город с периферии. Вернакулярные районы в украинских городах определены как комплексные, эклектичные и низовые. Вернакулярный дизайн исследован в сложной культурной среде, где сосуществуют различные традиции и культурные особенности. Дано определение терминам "вернакулярная жизнь", "вернакулярный ландшафт". Вернакулярный ландшафт проинтерпретирован в контексте повседневной человеческой деятельности, вносимой в общественное городское пространство. Основные характеристики (аматорский, брутальный, стремящийся быть видимым и при этом незаметный, экономный, тактический, иррациональный, анахроничный) и главные принципы (сдержанность, бережливость, долговечность, типичность) вернакулярного дизайна изучены в интерпретационном контексте городской культуры и создаваемой в ней коллективной идентичности.

Ключевые слова: городское пространство, вернакулярный дизайн, вернакулярный ландшафт, территориальная идентификация, вернакулярный район.

УДК 316.74

І. І. Маслікова, д-р філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
i.i.maslikova@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕНЬ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ

У статті досліджуються "атомістичні", "голістичні", "телеологічні" теорії соціальних інститутів, які закладають методологічну базу досліджень культурних інститутів. У розгляді основних підходів до визначення соціального інституту з'ясовуються сутнісні характеристики культурного інституту, які виявляються у трьох аспектах: нормативно-регулятивному (комплекс цінностей, норм, правил), поведінково-процесуальному (поведінкові моделі, інституційні ролі, форми спільної взаємодії), діяльнісно-організаційному (заклади культури, які виробляють, зберігають та просувають культурне благо). Окреслюється проблемне поле досліджень культурних інститутів, що вбирає в себе дескриптивний опис інституційних практик, з'ясування закономірностей функціонування культурних інститутів, прогнозування майбутніх змін інституційних культурних практик у контексті економіки культури та культурної політики.

Ключові слова: дослідження культурних інститутів, соціальний інститут, спільна діяльність, соціальні практики, економіка культури, культурна політика.

Постановка проблеми. У наш час все частіше в науковому дискурсі та в громадських дискусіях постають питання реформування культурних інститутів у напрямі їхньої комерціалізації. Проте саме поняття "культурний інститут" не є однозначним. Пояснити причини їхньої появи, розвитку та трансформацій, надати прогнози майбутніх змін можна, спираючись на виявлені закономірності їхнього функціонування.

Оскільки дослідження інститутів знаходяться ще в стадії свого становлення та розвитку, сучасні теорії соціальних інститутів не є однорідними. Низка з них прагне пояснити специфіку соціального інституту з огляду на універсальні закони функціонування суспільства. Інші теорії інститутів пояснюють їх через партикулярні, специфічні чинники, беручи до уваги особливий соціокультурний контекст та можливі збіги у розвитку подій. Інша

низка теорій намагається поєднувати обидва зазначених підходи в поясненні специфіки соціальних інститутів, наголошуючи на основних цілях і завданнях інституційних практик. Тому звернення до сучасних теорій соціальних інститутів дозволить окреслити методологічну базу для з'ясування специфіки культурних інститутів та виявити проблемне поле їх досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика соціальних інститутів актуалізувалася в класичних працях соціологів (Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, А. Редкліфф-Браун, Т. Парсонс), сучасних економістів (Д. Норт, Е. Остром, Д. Ходжсон та ін.), сучасних філософів (С. Міллер, Дж. Сьорл, Ч. Тейлор та ін.). Специфіка мистецьких та освітніх інститутів розкривається в роботах П. Гілена, М. Нуссбаум та ін. Економічна складова функціонування культурних інститутів постає предметом дослідження представників "економіки культури": А. Рубінштейна, Д. Тросбі, Д. Хезмондалша, В. Хазічка, П. Чмука, Т. Зембіласа та ін.

Мета статті – аналіз теорій, які закладають методологічну базу дослідження культурних інститутів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз широкої літератури із соціальних і поведінкових наук дозволяє виявити певну тенденцію пояснення специфіки інститутів, які вслід за австралійським соціальним філософом Сеумасом Міллером можна класифікувати як "атомістичні", "голістичні", "телеологічні" теорії [14]. "Атомістичні" теорії ґрунтуються на соціологічному підході, згідно з яким інститути є певними нормативними моделями та рамками соціальної поведінки. Найбільшою мірою такі пояснючі теорії представлені в сучасній інституційній економічній теорії [11, с. 190–219]. Найяскравіший представник інституційної економічної теорії Дуглас Норт виходить з того, що суспільство є сукупністю окремих індивідів, а інститути набувають свою значущість як похідну від індивіда, з огляду на свою спроможність задовольняти потреби та вимоги атомізованих індивідів. Інститут, за визначенням Норта, є сукупністю "правил, механізмів, що забезпечують виконання соціальних, економічних, політичних взаємодій та норм поведінки, які структурують міжлюдську взаємодію" [5, с. 17]. Проте для економічного аналізу важливим є не лише значущість правил, але й спосіб їх встановлення та реалізації. Інакше кажучи, центральною є проблема зв'язку між змістом правил і суб'єктами, що їх встановлюють. І це постає предметом прискіпливого аналізу нобелівської лауреатки в галузі економіки Еліонор Остром, яка крізь призму "теорії фірми" та "теорії держави" пояснює процеси створення нових інституційних домовленостей та виявляє продуктивність добровільних об'єднань, завдяки яким уможливується колективна дія [7].

У такому сенсі колективні суб'єкти, які приймають рішення та імплементують їх в інституційні дії, набувають ознак людини, а саме колективного розуму, колективної волі, колективних переконань. Тим самим є підстави стверджувати, що різноманітні об'єднання, як-от підприємства, корпорації, уряди, політичні партії, професійні або громадянські спільноти, є носіями свідомості, а відтак і носіями людських якостей. Такі теорії пояснюють інститути як дещо подібне молекулам, які мають певний ступінь автономії, але в певних умовах можуть формувати унітарну систему, наприклад ліберально-демократичну державу, яка складається із державних та приватних інститутів, що функціонують у взаємозв'язку із метаінститутом уряду [15, с. 28].

Отже, "атомістичні" теорії розглядають спільну діяльність як таку, що складається із низки особливих дій

та відносин, що виникають у процесі комплексної діяльності. Суб'єкти такої дії усвідомлюють свою особливість та мають міжособистісні взаємовідносини, які можуть бути безпосередніми або опосередковуватися інститутами. Хоча відносини між членами суспільства опосередковуються інститутами, всередині інституту актуальності та значущості набувають характерні власне для нього певні інституційні ролі та обов'язки, які не є істотними поза цим інститутом. Так, функціональна роль батька реалізується лише в інституті сім'ї, роль судді – лише в інституті судочинства. Однак деякі інститути передбачають різні інституційні ролі індивіда всередині однієї організації. Так, інститут вищої освіти дає можливість одній і тій самій людині реалізовувати себе в амплуа дослідника, викладача, наукового керівника, адміністратора. Це підриває атомістське розуміння колективного суб'єкта як суми індивідуумів, оскільки окремий індивід не є повністю тотожним одній-єдиній інституційній ролі. Ба більше, варто й визнати, що індивіди, які постають учасниками спільної діяльності, виявляють різні якості своєї поведінки. У своїх інституційних амплуа індивіди здатні демонструвати іншу поведінку, ніж у приватному житті чи у безпосередніх міжособистісних відносинах. У розгляді спільної дії виявляється нетотожність станів індивідуальної та колективної свідомості, зокрема самосвідомості, совісті, добровільності, переконань, намірів, цілей. Спільні, інституційно оформлені дії засвідчують і свою власну специфіку обов'язків та відповідальності.

Представники "голістичних" теорій інститутів, зокрема структурно-функціональних теорій (Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, А. Редкліфф-Браун, Т. Парсонс), підкреслюють зв'язок інститутів ("структури") та їхнього внеску в суспільство ("функція"). Відповідно, інститут розглядається як похідний від системи суспільства, як частина цілого. Г. Спенсер використовував поняття інституту для позначення основних підсистем суспільства, яке розумілося ним як складний організм. Інститути ним мислилися як органи, що виконують життєві функції регулювання та стабілізації соціальних процесів (продовження роду, економічний розподіл, політична та релігійна регуляція). Е. Дюркгейм розглядав інститути як механізми, що забезпечують цілісність комплексного диференційованого суспільства. Т. Парсонс визначав інститути як нормативні моделі, що задають уявлення про належне. У всіх цих підходах окремі інститути описуються як взаємозалежні, необхідні для функціонування інших інститутів та суспільства загалом [3, с. 64].

Гострі проблеми сучасного суспільства, які мають моральне забарвлення, виникають через розпад міцних об'єднуючих інститутів, і тому тією мірою, як індивід залишається на самоті, він звільняється від соціальних і моральних обмежень. Тому вкрай важливим для здорового функціонування суспільства у цілісності та взаємопов'язаності функцій інститутів є існування об'єднань та спільнот, прикладами яких були і є професійні групи.

Представники третього, "телеологічного", підходу в поясненні сутності соціальних інститутів (П. Гілен, С. Міллер, Ч. Тейлор тощо) зосереджують увагу на центральному об'єкті спільної діяльності, яка є дією за участі низки агентів, що здійснюють взаємопов'язані дії задля реалізації спільної мети. Спільна дія – це дія певної кількості індивідів, які свідомо прагнуть спільної колективної мети. Така колективна мета є набором взаємопов'язаних індивідуальних цілей, які усвідомлюються окремими індивідами як своя персональна мета, але реалізуються в одній ситуації або наборі обставин, і

має сенс лише у взаємодії всіх учасників. Такі дії найбільшою мірою знаходять своє втілення у сфері культури: командні ігри, танці, театральні вистави, музичні заходи, академічна діяльність тощо.

Важливим моментом у розумінні інституту в цьому аспекті є те, що зазначені теорії розглядають спільну діяльність як таку, що здійснюється агентами, які обов'язково мають пропозиційні установки (переконання, наміри) у "ми-формі". Деякі агенти такої спільної дії можуть являти собою нову надіндивідуальну сутність, яка не зводиться до окремого індивіда та міжособистісних відносин. Хоча наміри та бажання усвідомлюються кожною людиною окремо її власною свідомістю, визначальним елементом у колективній інтенційності є відчуття спільної діяльності та усвідомлення спільних намірів в термінах "ми": "ми маємо намір", "ми робимо так і так" як частина команди чи колективу [16, с. 23–26].

У сучасному світі саме інститути постають медіатором та гарантом функціонування суспільства. Вони складають ціннісний фундамент для взаємодії різних сфер – політики, економіки, культури, релігії, родинного життя. Як зазначає сучасний бельгійський соціальний філософ Паскаль Гілен, інститути слугують посередниками між реальністю та вигадкою, оскільки кожний інститут підтримує цінності та ідеали, які відображають високі цілі. Такі високі цілі задають вектор та зміст спільного життя, генерують ідеальні висоти та історичну глибину. Отже, за Гіленом, інститути – це "завжди "конституції", від латинського кореня "con-" чи "com-": діяти спільно. Шлях до такого уявного покладають колективно, й асоціюється він із цінностями, які забезпечують та санкціонують колектив. Тому інституції генерують – чи генерували колись – відчуття певності, ба навіть безпеки й захищеності" [1, с. 60].

Отже, спільні дії мають наступні характеристики: дії індивідів, що здійснюють спільну дію, можуть бути однотиповими, окремими або комплексними, що знаходять втілення в інституційній дії, діяльності, справі. Такі дії можуть відбуватися одночасно або бути розірваними в просторі і часі (будівництво соборів, фортифікаційних споруд). Колективна мета може бути самоціллю, або постійним процесом, або засобом для досягнення іншої мети, тоді колективні цілі можуть бути в певній субординації одна щодо іншої (реалізації політики або управлінських процесів на рівні організацій та суспільства загалом). Колективна мета може бути явною із самого початку або усвідомлюватися в процесі спільної дії. Спільні дії передбачають інтерактивність та корекцію окремих індивідуальних дій в залежності від реакції учасників такої комплексної дії.

Такі "телеологічні" теорії розглядають спільну діяльність і в нормативному сенсі, оскільки спільна дія завжди містить в собі нормативні установки (цілі, наміри, переконання, бажання). Однак не завжди такі установки отримують інституційне оформлення. Так, незнайомці можуть опинитися перед викликом шляхом спільних зусиль подолати певні перешкоди. І якщо така дія є одиничною, то вона не потребує додаткових регуляторів, як-от правила, конвенції. Проте якщо така спільна дія буде мати повтор, вона знаходить своє інституційне закріплення в організаційній поведінці із набором певних санкцій (моральних та адміністративних).

Звісно, в дослідженні специфіки інститутів не можна ігнорувати критику, яка в широкому контексті виникає на ґрунті ідей "атомістичного" лібералізму та "методологічного індивідуалізму". Індивідуалістично налаштовані лі-

берали (Р. Дворкін, В. Кімліка, Т. Нагель, Р. Нозік, Дж. Ролз та ін.) в обґрунтуванні засад кращого соціального устрою виходять з двох підстав: по-перше, гоббсівського варіанту методичного індивідуалізму та інструментального раціоналізму, по-друге, з кантівської етики, у центрі якої є принципи розумності та свободи. Ліберали стверджують, що соціальне життя має дві умови: а) відповідність внутрішнім ціннісним переконанням індивідів; б) такі переконання не можуть нав'язуватися ззовні, а повинні критично осмислюватися індивідами. Отже, соціальні практики постають можливими завдяки свободі у її різних проявах (свобода освіти, інформації, художньої творчості, обмінів та інші свободи), яка є необхідною умовою мислення та діяльності [4, с. 46–49].

На противагу "лібералам" прибічники "комунітаризму" (Е. Макінтайр, М. Нуссбаум, М. Сендел, Ч. Тейлор та ін.) зосереджують увагу на виявленні таких інститутів, які здатні об'єднувати громадян для продуктивної діяльності. Здійснюються спроби обґрунтування заходів щодо державної підтримки культурних, зокрема освітніх та мистецьких, інститутів, покликаних виховувати у громадян критичне мислення та здатність до емпатії, формувати судження про цінне і значуще [4, с. 49–53; 6].

У вужчому контексті критика інститутів виникла в колі культурних діячів, які особисту свободу протиставляли буржуазній моралі та мистецькому канону. Така критика культурних інститутів набирає обертів із 70-х років ХХ ст. в мистецьких колах (М. Ашер, Р. Смітсон, Д. Бюрен та ін.) та зосереджується на вимогах ширшої демократії, руйнації ієрархії цінностей, проте не надає конкретних альтернатив та нових стратегій. Справа в тому, що класичні інститути мистецького життя (музеї, академії, творчі майстерні), освітні інститути через чітку ієрархію цінностей давали змогу оцінювати творчість, майстерність, здібності, які сьогодні втрачають якісну значущість та редукуються до кількісних показників інвестиційної привабливості в логіці ринкових відносин. Процеси комерціалізації культурних практик призводять до втрати їхніх "внутрішніх" цінностей, зменшення творчого складника та зростання розповідей про себе. Рух до глибини, рефлексії, занурення в роботу заміщується ексгібіціонізмом, інститути замінюються соціальними мережами, які прокламують: якщо тебе немає в соціальних мережах, тебе не існує! Проте очевидно, що кількісні бізнес-показники діяльності, якими оперує ринок, не можуть бути відображенням якості соціокультурної діяльності.

Саме тому критика культурних інститутів повинна бути продуктивною в тому сенсі, що вона має пропонувати окреслення цінностей власне культурних практик згідно з логікою їхнього розвитку, а не логікою ринку, орієнтованою на зростання економічної вартості та розважальний контент [1, с. 62–72; 4, с. 280–293].

В останні десятиліття на перехресті культурології, соціології, економіки культури з'являються спроби дослідження інституційної сфери культури. Група австрійських дослідників (В. Хазічка, П. Чмук, Т. Зембілас) пропонує їх визначати як Cultural Institutions Studies (німецькою мовою – Kulturbetriebslehre, українською – "Дослідження культурних інститутів") [13, с. 147]. Оскільки проблеми культурних інститутів та ширше сфери культури, в якій відбуваються відносини між професіоналами – виробниками / зберігачами культурних благ та їх реципієнтами, потребують не лише позитивістського кількісного економіко-математичного аналізу, але й розуміння ціннісно-нормативного складника, вміння інтерпретувати складні культурні явища та процеси, такі до-

слідження виходять на рівень філософсько-культурологічного аналізу.

Предметне поле дослідження культурних інститутів охоплює наступну проблематику:

- дескриптивне дослідження появи, історії становлення, розвитку та трансформацій культурних інститутів у їхніх різновидах;
- з'ясування закономірностей у функціонуванні культурних інститутів з метою прогнозування майбутнього розвитку культурних практик у зв'язку із широким соціокультурним, політичним та економічним контекстом;
- інтерпретація та оцінка культурних явищ, артефактів, яка має містити як естетичні, символічні, так і економічні показники;
- аналіз відносин між професіоналами та реципієнтами культурних благ в умовах змін конфігурації соціальних відносин загалом і поширення мережових структур та індивідуалізації певних практик зокрема;
- пошук ефективності у взаємодії між окремими культурними інститутами та владними структурами, яка базується на артикуляції достеменних цілей та "внутрішніх" цінностей інституційних культурних практик, визначенні відповідної структури культурного інституту, яка дозволяла б ефективно досягати цих цілей;
- з'ясування специфіки економічного обміну культурних благ не лише для зростання його продуктивності, але й можливостей інновацій та розширення доступу громадян до нього на тлі нульової економічної вартості;
- пошук кращих шляхів здійснення професіоналізації культурних практик через освіту, підвищення кваліфікації кадрів культурних інститутів, посилення мотивації персоналу, можливостей входження в міжнародне культурне середовище, технологізації процесів;
- аналіз культурної політики, напрямів та форм реалізації культурної дипломатії, визначення стратегій розвитку культурної політики та управління культурними інститутами.

Визначати в такій спосіб предметне поле дослідження культурних інститутів є всі підстави, оскільки вже існує певний масив здійснених досліджень, відкритих для української наукової спільноти. Дослідження в галузі "економіки культури" (В. Баумоль, В. Боуен, О. Беннет, Р. Масгрейв, А. Моль, М. Олсон, Р. Таус, Д. Тросбі, Б. Фрей, Д. Хезмондалш; О. Долгін, А. Рубінштейн та ін.) дають підстави для узагальнень щодо специфіки культурного блага як суспільного / публічного / мериторного блага та організації процесів його виробництва і просування; необхідності державної підтримки функціонування закладів культури; заходів культурної політики; процесів комерціалізації культурних інститутів та розвитку культурних індустрій; перспектив розвитку культурних інститутів [2; 9; 10; 12; 4, с. 263–280].

Очевидно, що прогнозування перспектив соціокультурних практик в інституційних умовах може здійснюватися лише в опорі на ті показники, які підлягатимуть раціоналізації та формалізації. І тут критеріями оцінювання та прогнозів постають а) заявлені цілі та наміри дії закладів культури; б) правила, конвенції, закони, соціальні норми, які регулюють такі дії. Доповненням тут можуть бути вже описані та проаналізовані історичні прецеденти, проте цей матеріал може слугувати радше факультативним інструментом, аніж генералізованим знанням про перспективи соціальної взаємодії.

Є приклади теорій, які переконливо пояснюють закономірності соціальної взаємодії. Проте це не означає,

що можна з високим ступенем вірогідності робити прогнози щодо майбутніх подій, на чому наголошує Насім Таліб [8]. Ситуація пандемії коронавірусу, в якій опинився сьогодні весь світ, є як раз таким прикладом "чорного лебедя" – надзвичайно рідких, неочікуваних подій, які здатні кардинально змінити життя мільйонів людей і функціонування інститутів. Інститути освіти, вищої освіти зокрема, з подивом для себе виявили нові технологічні можливості для реалізації своєї основної мети, не втрачаючи її ціннісних засад. І вже зараз відбуваються зміни в організації освітньої діяльності, які навряд чи були можливими в ординарній ситуації рутинної інституційної діяльності.

Висновок. Аналіз сучасних теорій соціальних інститутів дозволив визначити сутність культурних інститутів та позначити предметне поле їх дослідження. Культурні інститути слід розуміти в трьох аспектах. По-перше, в нормативно-регулятивному аспекті культурний інститут є комплексом цінностей, правил, принципів, норм, який обумовлює, визначає та регулює соціокультурну діяльність у її різновидах. По-друге, в поведінково-процесуальному аспекті культурні інститути є стійким типом соціальної поведінки, що реалізується в соціокультурній діяльності та знаходить свій вираз у певних поведінкових моделях, інституційних ролях, формах спільної взаємодії. По-третє, в діяльнісно-організаційному аспекті культурні інститути – це спеціальні організації / заклади, певним чином організовані об'єднання людей, у межах яких продукується, накопичується, зберігається, презентується та просувається культурне благо для забезпечення культурних потреб громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гілен П. Інституційна уява: інституціоналізація сучасного мистецтва (мінус "сучасного") / П. Гілен // *Переформатування спільного міста. На перетині мистецтва, політики й громадського життя*: зб. статей [пер. с англ. Я. Стріха]. – Харків: IST Publishing, 2019. – С. 57–82.
2. *Культура и рынок. Опекаемые блага* [под ред. А. Я. Рубинштейна, В. Ю. Мухоморова]. – СПб.: Алетейя, 2013. – 400 с.
3. Маслікова І. І. До визначення поняття культурного інституту / І. І. Маслікова // *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. – 2007. – Серія 7, №12 (25). – С. 63–70.
4. Маслікова І. І. У пошуках спільного блага: етичні колізії соціальних практик: монографія / І. І. Маслікова. – К.: Вид. "Міленіум", 2018. – 338 с.
5. Норт Д. Інститути, інституціональні зміни і функціонування економіки [пер. с англ. А. Н. Нестеренко] / Д. Норт. – М.: Фонд економічної книги "Начала", 1997. – 180 с.
6. Нуссбаум М. Не ради прибутку. Зачем демократии нужны гуманитарные науки [пер. с англ. М. Бендет; под науч. ред. А. Смирнова] / М. Нуссбаум. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 192 с.
7. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности [пер. с англ. А. Нестеренко] / Э. Остром. – М.: ИРИСЭН, Мысль, 2010. – 447 с.
8. Таліб Н. Н. Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости [пер. с англ. В. Сонькина, А. Бердичевского, М. Костионова, О. Попова; 2-е изд., дополненное] / Н. Н. Таліб. – М.: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2017. – 736 с.
9. Тросбі Д. Економіка і культура [пер. с англ. І. Кушнаревой] / Д. Тросбі. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. – 256 с.
10. Хезмондалш Д. Культурные индустрии [пер. с англ. І. Кушнаревой] / Д. Хезмондалш. – М.: Издательство Высшей школы экономики, 2014. – 456 с.
11. Ходжсон Д. Экономическая теория и институты [пер. с англ. М. Я. Каждана] / Д. Ходжсон. – М.: Издательство "Дело", 2003. – 464 с.
12. *Handbook of Cultural Economics*. Edited by Ruth Towse, second edition. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2011. – 439 p.
13. Hasitschka W., Tschmuck P., Zembylas T. Cultural Institutions Studies: Investigating the Transformation of Cultural Goods / W. Hasitschka, P. Tschmuck, T. Zembylas // *The Journal of Arts Management, Law and Society*. – Vol. 35. – Nr. 2. – 2005. – P. 147–158.
14. Miller S. Social Institutions / S. Miller // *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2019 Edition), [Edward N. Zalta (ed.)]. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/social-institutions/>.

15. Miller S. The moral foundations of social institutions: a philosophical study / S. Miller. – New York: Cambridge University Press, 2010. – 371 p.
16. Searle J. The Construction of Social Reality / J. Searle. – New York: Free Press, 1995. – 241 p.

REFERENCES:

1. Gielen, P. (2019). *Institucyjna uyava: institucjonalizacija suchasnogo mistecztva (minus "suchasnogo")* [Institutional Imagination: Institutionalization of Contemporary Art (minus "contemporary")]. In *Pereformativnaya spil'nogo mista. Na peretini mistecztva, politiki i jromads'kogo zhittya: zb. statej*. Kharkiv, IST Publishing.
2. Rubinshtejn, A. Ya., Muzychuk, V. Yu. (2013). *Kultura i rynek. Opekaemye blaga* [Culture and the market. Trustees of good]. St. Petersburg. Aletejya.
3. Maslikova, I. I. (2007). Do viznachennya ponyattya kulturnogo institutu [To defining the concept of cultural institution]. *Naukovij chasopis NPU im. M. P. Dragomanova. Seriya 7, #12 (25)*, 63–70.
4. Maslikova, I. I. (2018). *U poshukakh spil'nogo blaga: etichni koliziji socialnikh praktik* [In search of the common good: ethical collision of social practices]. Kyiv, Vid. "Milenium".
5. North, D. (1997). *Instituty, institucionalnye izmeneniya i funkcionirovanie ekonomiki* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance]. Moscow, Fond ekonomicheskoy knigi "Nachala".
6. Nussbaum, M. (2014). *Ne radi prybyli. Zachem demokratii nuzhny gumanitarnye nauki* [Not for profit. Why democracy needs the Humanities]. Moscow, Izd. dom Vyshej shkoly ekonomiki.

7. Ostrom, E. (2010). *Upravlyaya obshhim: evolyucziya institutov kollektivnoj deyatel'nosti* [Governing the commons. The evolution of institutions for collective action]. Moscow, IRISEN, Mysl'.
8. Taleb, N. N. (2017). *Chernyj lebed'. Pod znakom nepredskazuemosti* [The black swan. The impact of the highly improbable]. Moscow, KoLibri, Azbuka-Attikus.
9. Throsby, D. (2013). *Ekonomika i kultura* [Economics and culture]. Moscow, Izd. dom Vyshej shkoly ekonomiki.
10. Hesmondhalgh, D. (2014). *Kulturnye industrii* [The cultural industries]. Moscow, Izdatel'stvo Vyshej shkoly ekonomiki.
11. Hodgson, D. (2003). *Ekonomicheskaya teoriya i instituty* [Economics and institutions. A manifesto for a modern institutional economics]. Moscow, Izdatel'stvo "Delo".
12. Towse, Ruth. (2011). *Handbook of Cultural Economics*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
13. Hasitschka, W., Tschmuck, P., Zembylas, T. (2005). Cultural Institutions Studies: Investigating the Transformation of Cultural Goods. *The Journal of Arts Management, Law and Society*. Vol. 35, 2, 147–158.
14. Miller, S. (2019). Social Institutions. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/social-institutions/>.
15. Miller, S. (2010). *The moral foundations of social institutions: a philosophical study*. New York: Cambridge University Press.
16. Searle, J. (1995). *The Construction of Social Reality*. New York, Free Press.

Надійшла до редколегії 23.04.20

И. И. Масликова, д-р филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ БАЗА ИССЛЕДОВАНИЙ КУЛЬТУРНЫХ ИНСТИТУТОВ

В статье исследуются "атомистические", "холистические", "телеологические" теории социальных институтов, закладывающие методологическую базу для исследований культурных институтов. В рассмотрении основных подходов к определению социального института выясняются существенные характеристики культурного института, которые проявляются в трех аспектах: нормативно-регулятивном (комплекс ценностей, норм, правил), поведенчески-процессуальном (поведенческие модели, институциональные роли, формы совместного взаимодействия), деятельностно-организационном (учреждения культуры, производящие, собирающие и продвигающие культурное благо). Определяется проблемное поле исследований культурных институтов, которое включает в себя дескриптивные описания институциональных практик, выяснение закономерностей функционирования культурных институтов, прогнозирование будущих изменений институциональных культурных практик в контексте экономики культуры и культурной политики.

Ключевые слова: исследование культурных институтов, социальный институт, совместная деятельность, социальные практики, экономика культуры, культурная политика.

I. I. Maslikova, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

METHODOLOGICAL BASIS OF CULTURAL INSTITUTIONS STUDIES

The article deals with the "atomistic", "holistic", "teleological" theories of social institutions, which form the methodological basis for the Cultural Institutions Studies. The "atomistic" theories of institutions (D. North, D. Hodgson, E. Ostrom) relate to the conclusions of the institutional economics put emphasize on the importance of certain normative models and frameworks of social behavior, which are the institutions. Representatives of the "holistic" theories of institutions (G. Spencer, E. Durkheim, T. Parsons) highlight the connection between institutions ("structures") and their contribution to a society ("function"), and distinct institution are described as interdependent and necessary for functioning of the society in general. Representatives of the "teleological" approach in explaining the essence of social institutions (P. Gielen, S. Miller, Ch. Taylor, etc.) focus on the realization of a common goal, which is a set of interrelated individual goals, which are perceived by distinct individuals as their personal goal, but which makes sense only in the interaction of all participants of joint actions. Such actions most find their expression in the cultural sphere: team games, dances, theatrical performances, musical events, academic activities, etc.

Recourse to these concepts allows us to outline the problematic field of cultural institutions studies as a research area, which is based on the latest investigation in cultural studies, sociology, and cultural economics. The main tasks of cultural institutions studies are related to the creation of descriptions of institutional practices, the elucidation of the patterns of functioning of cultural institutions, the prediction of future changes in institutional cultural practices in the context of cultural economy and cultural policy.

In consideration of the basic approaches to the definition of a social institute, the essential characteristics of a cultural institute are revealed, which are manifested in three aspects: normative and regulatory aspect (complex of values, norms, rules), behavioral and procedural aspect (behavioral models, institutional roles, forms of joint interaction), organizational aspect (cultural institutions that produce, preserve and promote cultural good).

Key words: Cultural Institutes Studies, social institution, joint activity, social practices, Cultural Economics, cultural economy, and cultural policy.